

به نام خدا

هجدهمین نشست از سلسله نشست‌های در محضر نور، چهارشنبه بیستم و دوم اردیبهشت‌ماه، مطابق با بیست و نهمین روز از ماه مبارک رمضان برگزار شد. در این وبینار، دکتر فروغ پارسا، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سخنرانی خود را با موضوع «آموزه انفاق و خیرات در قرآن» آغاز کرد:

و گفت انفاق به معنی هزینه کردن مال، خرج کردن برای دیگران بخشیدن و اگذار کردن چیزی به دیگران در راه خدا حدود ۷۴ بار به گونه‌های مختلف در قرآن آمده و بقدری اهمیت دارد که باید گفت: انفاق شاه کلید ارتباط با خداوند است. اگر بخواهیم به خدا نزدیک بشیم اتصال به مبدأ لایزال الهی داشته باشیم گام اول انفاق کردن هست. در واقع انفاق ریشه در ناخودآگاه جمعی انسانها دارد که از آن مسیر با همه هم نوعان خودشان احساس همدلی و هم‌گرایی می‌کنند و به نوعی وحدت می‌رسند.

همان شعر معروف جناب سعدی که می‌فرماید:

«بنی آدم اعضای یکدیگرند که در آفرینش ز یک گوهرند»

همه دوستان خداوند از متقین و مومنان و متوکلان و محسنان همگی در قرآن این ویژگی انفاق کردن را دارند. در بحث متقین خداوند می‌فرماید: الذین یومنون بالغیب و یقیمون الصلاه و مم رزقناهم ینفقون.

در بحث مؤمنان در جاهای مختلف می‌فرماید: انما المومنون الذین اذا ذکر الله وجلت قلوبهم و اذا تلیت علیهم آیاته زادتهم ایمانا و علی ربهم یتوکلون. الذین یقیمون الصلوه و مم رزقناهم ینفقون.

این عبارت مم رزقناهم ینفقون را در چندین آیه قرآن و در وصف دوستان خدا ملاحظه می‌کنیم.

دکتر پارسا فرمودند: خداوند انفاق گران را دوست دارد. انفاق موجب قرب و نزدیکی انسان به خدا می‌شود: «وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ... وَ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ. وَ صَلَوَاتُ الرَّسُولِ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيَدْخُلُوهَا بِرَحْمَةِ اللَّهِ فِي رَحْمَتِهِ» ۹۸ و ۹۹ توبه.

قرآن با تعبیر متعدد مؤمنان را به انفاق کردن در راه خدا فرمان داده است؛ از جمله در آیات ۱۹۵ سوره بقره و ۱۶ سوره تغابن و همچنین آیه: «أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خُلَّةَ وَلَا شَفْعَةً» به انفاق کردن در دنیا پیش از فرا رسیدن قیامت، دستور داده است. نیز گاه خداوند به پیامبر اکرم توصیه فرموده که این فرمان الهی را به بندگان خدا ابلاغ کند: «قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَ عَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ...» و گاه مؤمنان را به سبب انفاق نکردن در راه خدا توبیخ کرده است: «وَ مَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ...»

ایشان در ادامه موارد ذیل را به‌عنوان فواید و برکات انفاق مطرح کردند:

تزکیه و طهارت نفس: انفاق موجب پاک شدن نفس از بسیاری از رذایل اخلاقی است؛ چنان‌که وجود این ویژگی برای زکات دادن، که خود گونه‌ای از انفاق به شمار می‌رود، تصریح شده است: «خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ...» همچنین مفسران مراد از «يَتَزَكَّى» را در آیه ۱۸ سوره لیل پاک شدن انفاق کننده از گناهان و طهارت نفس او دانسته‌اند. دنیا دوستی، مال دوستی و بخل از جمله رذایلی است که با انفاق کردن از انسان دور می‌شود.

آرامش روحی: پیامد دیگر انفاق، آرامش روحی انفاق‌گر در دنیا و آخرت است: «الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ... لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» «خوف» را نگرانی از آینده و «حزن» را ناراحتی و اندوه از گذشته معنا کرده‌اند. به نظر شماری از مفسران مراد از «تَثْبِيْتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ» در آیه ۲۶۵ سوره بقره آرامشی است که پس از انفاق برای انفاق کننده و انفاق شونده و در پی آن برای جامعه حاصل می‌شود.

جبران و افزایش اموال: خداوند کمبود مادی را که بر اثر انفاق در مال انفاق کننده پدید می‌آید، جبران می‌کند: «و ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ» مفسران مراد از «يُخْلِفُهُ» را در این آیه جبران مادی اموال در دنیا یا ثواب و پاداش اخروی دانسته‌اند .

آیه ۲۷۲ سوره بقره نیز همین‌گونه تفسیر شده است: «و ما تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤَفِّ إِلَيْكُمْ...» خداوند افزون بر جبران سرمایه انفاق شده، گاه چند برابر آن را به انفاق‌گر می‌دهد: «مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضِعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ» مراد از «وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ» این است که قبض و بسط روزی به دست خداست و او توانایی آن را دارد که در عوض آنچه از مال انفاق کننده کم می‌شود چند برابر آن را بدهد؛

امنیت اجتماعی: از جمله آثار خوشایند گسترش انفاق در جامعه، نقش مهم آن در گسترش امنیت و سلامت جامعه است، آن‌چنان که آن را از لوازم حیات اجتماعی شمرده‌اند. گاه این ویژگی انفاق را از آیه ۳۸ سوره محمد برداشت کرده‌اند. مفسران مراد از هلاکت را در آیه ۱۹۵ سوره بقره: «وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ» غلبه دشمنان بر مسلمانان بر اثر خودداری از صرف مال در راه جهاد و به طور کلی امتناع از انفاق کردن در راه خدا دانسته‌اند که در نهایت به ضعف مسلمانان و گسترش ناامنی در جامعه می‌انجامد .

رحمت و بخشش الهی: انفاق کردن در راه خدا در شمار اعمالی است که جلب رحمت خداوند و آمرزش گناهان را در پی دارد: «سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ» [۱۶۰] ، «قَالَ اللَّهُ... لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ... وَ أَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ»

آیات ۱۰۲ - ۱۰۳ سوره توبه درباره ابولبابه و یارانش نازل شده که پس از ارتکاب گناه، توبه کرده و از خداوند عفو طلبیدند. خداوند ضمن پذیرش توبه آنان به پیامبر اکرم(صلی الله علیه وآله)فرمان داد تا برای پاک شدن آنان بخشی از اموالشان را بگیرد: «وَأَخْرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ... هر چند بیشتر مفسران مراد از «صدق» را

در این آیه، زکات واجب دانسته‌اند با توجه به حدیثی که در شأن نزول آیه نقل شده: برخی مفسران بر آن‌اند که بخشی از این اموال زکات و بخشی دیگر کفاره بوده است .

پاداش اخروی و فرجام نیک: انفاق مالی یا غیر مالی، هرچند کوچک باشد بر خداوند مخفی نیست: «و ما تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ»، «و ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ...» کم‌ترین انفاق در پرونده اعمال انسان نوشته می‌شود: «وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ» تا وی را بهتر از آنچه انفاق کرده، پاداش دهد: «لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»

در آیات متعددی از قرآن کریم به پاداش اخروی انفاق تصریح شده؛ از جمله با تعبیری چون: «اجراً عظيماً» «اجر کبیر» ، «اجر کریم» «رزق کریم» ؛ همچنین در آیه ۲۶۱ سوره بقره انفاق‌کنندگان اموال در راه خدا را مانند بذری دانسته که ۷ خوشه برویاند و در هر خوشه ۱۰۰ دانه باشد: «مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ...» مفسران از این آیه چنین استفاده کرده‌اند که پاداش اخروی انفاق (یا خصوص انفاق برای جهاد، به نظر برخی مفسران) ۷۰۰ برابر کار خیر یا حتی بیش از آن است: «وَاللَّهُ يُضْعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ» انفاق‌گران در آخرت از بهشت و نعمتهای بهشتی بهره‌مند خواهند شد: «جَنَّتْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا...» .